

Det akademiske sprog og dåseåbneren

En grundig gennemgang af formidlingens svære kunst, hvor afsenderens vidensunivers skal lempes efter modtagerens

Leif Becker Jensen :

Den sproglige dåseåbner – om at formidle faglig viden forståeligt.

*Roskilde Universitetsforlag,
København 2001. 244 s. 228 kr.*

Af Jette Odgaard Villemoes

En ny studerende møder en af sine større udfordringer ved sin højere læreanstalt - nemlig at finde ud af, hvordan en rapport/universitetsopgave/afhandling skal skrues sammen. Det tager typisk et par år, før man så nogenlunde er med på, hvad det går ud på. Leif Becker Jensen (LBJ) kalder det i sin bog *Den sproglige dåseåbner* for "procesprincippet" (s. 194): indledning, eksperimentelt arbejde, resultat, diskussion, sammenfatning, konklusion, litteratur, appendix og bilag på et ret højt og teoretisk/abstrakt niveau. Listen varierer naturligvis, alt efter hvilket felt man arbejder indenfor. En universitetsopgave på Humaniora adskiller sig for eksempel fra en rapport på Naturvidenskab, men selve forløbet - fra proces til resultat - er det samme.

Hen mod slutningen af sit studieforløb er man så ved at være godt trænet i denne stramme, saglige, objektive og billedfattige fremstillingsform, og når man er færdiguddannet, fortsætter man i samme faglige, abstrakte stil, for "sådan gør man" i den akademiske verden. Det lykkedes nogle at fortsætte på den måde gennem hele deres akademiske karriere. Andre finder ret hurtigt ud af, at den måde at videregive sin faglige viden på kun fungerer inden for ens eget fagfelt. Lige så snart man skal formidle sit fag til udenforstående, skal der helt andre midler i brug for at fange interessen.

Det er disse midler, LBJ giver opskriften på i *Den sproglige dåseåbner*. Gennem hele vores studieforløb lærer vi at kravle længere og længere op ad abstraktionsstigen. LBJ lærer os at kravle nedad igen, men vel at mærke uden at vi mister vores faglighed. "Jamen", vil nogle så indvende, "kunne vi så ikke bare være blevet nede?" - Nej, det kunne vi ikke. Der findes adskillige, lynende dygtige forskere, der befinder sig meget højt oppe på abstraktionsstigen. Ikke ret mange af dem kan kravle op og ned ad stigen efter forgodtbefindende. Og det er vel det, der kendetegner den kompetente formidler.

Bogen er inddelt i tre dele: Første del, på 22 sider, handler om "Fugleperspektivet" og er en slags introduktion til resten af bogen. I bogen anden del (68

sider) tager vi et kig ind i modtagerens perspektiv og vidensunivers og kommer langt omkring i definitionen af, hvad viden egentlig er for en størrelse, og hvordan modtageren opfatter og lagrer den i sit "vidensunivers".

Bogens tredje del, som fylder mere end halvdelen af bogen, omhandler afsenderperspektivet, og det er her alle guldkornene flyder: De gode råd og fif og betragtningerne, der skal gøre os bevidste om, hvordan vi formidler vores stof til "læggfolk". Og læggfolk er vel at mærke i betydningen: alle andre end mig og de andre inden for mit fagområde. Bogens målgruppe er "fagfolk, eksperter og andre der godt vil blive bedre til at skrive om - ofte komplicerede - faglige emner, så læseren bedre kan forstå dem" (s. 7).

Derfor handler bogens anden del også om modtagerens univers. De, der gerne vil blive bedre til at formidle, må begynde med en forståelse for, hvad der foregår i hovedet på læseren. Og fordi målgruppen er fagfolk på et temmeligt højt, akademisk niveau, tillader LBJ sig også at bruge vendinger som "kognitiv perception", "at determinere diskursen", "korrespondenteori" og "taksonomi" for nu blot at nævne nogle stykker. Og det kan han tillade sig, fordi målgruppen befinder sig på et højt niveau.

En af hovedpointerne i bogen er, at ny viden bedst indlæres ved at blive koblet på gammel viden. Ved at bruge det akademiske fagsprog flere steder i bogen får LBJ krogen i sin læser og får koblet om ikke ny viden på, så i hvert fald viden i et andet perspektiv end det, modtageren er vant til. LBJ arbejder ikke kun højt oppe på abstraktionsstigen. Han bruger hele stigen, og det er det, der gør bogen så god: Den er et eksempel i sig selv.

Læserens vidensunivers

LBJ definerer i bogen vidensuniverset som

en kompleks mental struktur der involverer f.eks. følelser, intellekt, erfaring, intuition, værdier, oplevelser, holdninger og adfærd [...] Alle disse elementer danner tilsammen vores vidensunivers som udgør vores til enhver tid samlede sum af viden, og som gør det muligt for os at orientere os i og handle i forhold til virkeligheden (s. 36).

Det er dette vidensunivers, formidleren skal have fornemmelse for, når han/hun overvejer, hvordan den faglige viden skal videregives til modtagere, der ikke har forudsætninger for at forstå netop det fagområde, man vil oplyse om. LBJ citerer bl.a. Kierkegaard, der et

sted i sine værker siger: "Hvis det skal lykkes mig at føre et menneske mod et bestemt mål, må jeg først finde derhen, hvor han befinder sig, og begynde lige der" (s. 18).

Det handler altså i korte træk om, at formidleren ikke blot har fornemmelse for sin egen faglige viden, men også fornemmelse for, hvor hans læser/tilhører befinder sig. Resten er et spørgsmål om at få ført de to punkter sammen så funktionelt og hensigtsmæssigt som mulig, og hele tiden med det fokus, at det er modtageren, der skal blive klogere.

I arbejdet med at komme rundt om modtagerens perspektiv og dennes vidensunivers, bringer LBJ ud over Kierkegaard flere teorier på banen, bl.a. korrespondenteorien og den franske psykolog og pædagog Jean Piagets arbejde med begrebet "adaption". Fordi målgruppen er fagfolk og akademikere, kan LBJ gøre dette ganske uproblematisk.

Det er ikke nyopdagelser, han her kommer med. Det, han gør, er at samle målgruppens "gamle viden", som ligger og roder et sted højt oppe på abstraktionsstigen. Den nye viden, som vel egentlig ikke er ny viden for målgruppen, men blot et nyt perspektiv at se tingene i, kobler han på ved at trække det hele et godt stykke ned ad abstraktionsstigen og anskueliggøre tingene, så de abstrakt tænkende fagfolk kan se et klart billede af, hvad faglig formidling er.

Kapitlerne i bogen begynder alle med en kort opsamling af det foregående kapitel, og hvert kapitel afsluttes med en punktuelt sammenfatning af hele kapitlet. Det er godt, det er meget pædagogisk og superstruktureret, dog ind i mellem grænsende til det forudsigelige. Men det virker! Med et af LBJ's egne udtryk kunne man kalde det "varieret gentagelse".

Afsenderperspektivet

Bogens tredje og største del omhandler afsenderperspektivet. LBJ introducerer her 'formidlings-kompasset', som er omdrejnings- og udgangspunkt for resten af bogen. Ideen og metaforen er en udmærket idé, men det kræver lige, at man ved, hvordan et kompas fungerer. Det gør LBJ en del ud af at forklare, ikke på én gang, men efterhånden som vi får os arbejdet gennem de forskellige kompasretninger. Ideen går i korte træk ud på at "centrum i kompasrosen er den tekst du vil skrive ud fra et bestemt formål til en bestemt målgruppe, og herfra kan du bevæge sig [sic!] rundt i de forskellige kompasretninger i teksten" (s. 105).

Hver pol har sin modpol. Mod nord har vi således *konteksten*, som teksten skrives i, mod syd de *tekstfunktioner*, som vi skal bruge. Mod vest har vi det billedfattige sprog, som modsvares af det billedrige sprog, der ligger mod øst. Der er i alt 16 kompasretninger med poler og modpoler, og det vil føre for vidt at komme ind på dem alle her.

Selv om LBJ forklarer undervejs, så må jeg erkende, at det ikke er kompasmetaforen, der står som mit stærkeste indtryk bagefter. Jeg kan fint se ideen med, at enhver pol har en modpol, men det behøver jeg ikke at

have en syd-syd-øst eller nord-nord-vest retning til at huske på.

Generelt set er ideen dog udmærket, og virker den for andre, så har den opfyldt sit mål. Ved hjælp af kompasset kommer vi hele vejen rundt om de ting, man skal huske på, når man skriver fagligt formidlende, og der falder mange gode råd, fif, ideer og guldkorn af undervejs. Det er i denne del af bogen, LBJ's flair og talent for at formidle, hvordan man formidler, (!) kommer til sin ret.

Han kommer hele vejen rundt om både modtagerens og afsenderens univers, og det er nok bogens største force. Formidlingskompasset har helt klart sin berettigelse, men hvordan det kan fungere som navigationsværktøj i formidlingsprocessen, må det være op til den enkelte læser at afgøre med sig selv.

LBJ gør meget ud af at pointere, at oversigten er ment som en hjælp til bevidst at tænke i funktioner, når man formidler. Bogen er meget ekspliciterende omkring mange ting i formidlingsprocessen, og kan den hjælpe til at give fagfolk nogle gode formidlingsvaner ind på ryggraden og få dem til bevidst at overveje nogle ting, når de skal formidle til folk uden for deres eget fagområde, så er meget nået. "Man vinder ikke noget ved at udskifte den ene bevidstløse skrivetradition med den anden – tværtimod er det den sproglige automatpilot, der er problemet" (s. 150).

At kunne forenkle sit fagstof handler jo også om, at man tænker over, hvad det er, man har lært. Og kan man formulere denne viden på forskellige niveauer af abstraktionsstigen og med forskellige vendinger, alt efter hvilket publikum man har, så har man også forstået sit stof på flere niveauer. Al den viden, vi propper ind i hovedet, skal igennem en erkendelsesproces, før den kommer ud igen, og vi selv kan formidle den ind i hovedet på nye modtagere.

Bogens sidste to kapitler omhandler "Genrer i faglig formidling" og "Formidlerens faglige selvforståelse". Specielt det sidste kapitel kan godt give stof til eftertanke, navnlig for dem der kører på rutinen.

Alt i alt

"Anekdoten fortæller os ikke noget vi ikke ved i forvejen – den sætter blot ord på vores tavse viden" (s. 66). Nøjagtig det samme gør LBJ i denne bog – sætter ord på vores tavse viden. Vi ved jo godt som akademikere, at der skal specielle virkemidler til for at få tag i "læggfolkene". Vi er måske bare ikke så bevidste om, *hvad* der skal til for at få vores gode historier formidlet til en bred kreds. LBJ giver os i sin bog en række sproglige dåseåbnere, værktøjer, der kan hjælpe os til at få lukket op for dåsen med alle de gode historier, vi som fagfolk sidder inde med.

Bogen er fuld af guldkorn, men også med verbale skub til dem, der ikke tænker i faglig formidling, når de skal give deres stof videre:

Der er åbenbart nogle fagfolk der mener at videnskab vedrører de højere materier, og at man derfor ikke kan skrive i et jordnært sprog (s. 145), og ... [procesprincippet] sidder så meget på rygmarven at fagfolk kan have svært ved at

acceptere og bruge andre dispositioner i andre kontekster...(s. 195).

De, der føler sig truffet, kan jo så begynde at spekulere på, om de ikke skulle investere i bogen...

Alt i alt er det en virkelig god bog, der bevæger sig på et højt fagligt niveau, men som samtidig er i stand til i et jordnært sprog (!) at anskueliggøre mange ting og teknikker omkring faglig formidling, så akademikere kan blive bedre til at få deres fagområde formidlet ud til brede kredse. Den er et rigtig godt værktøj, som burde have sin faste plads i bogreolen hos alle, der interesserer sig bare den mindste smule for formidling.

Hjertesuk over korrekturlæsningen

Slutteligt et hjertesuk over korrekturlæsningen. Ikke over LBJ og hans bog i særdeleshed, men over korrekturlæsning i al almindelighed. Jeg har læst flere førsteudgaver på det seneste, og fælles for dem alle har været, at korrekturlæsningen er gået for stærkt. Hvad er årsagen? Er det, fordi forlagene har for travlt med at tjene penge og derfor dropper andenkorekturen? Eller har de helt droppet korrekturlæsningen?

Nogle førsteudgaver har så mange fejl, at selv en enkelt korrekturgennemlæsning ville have fanget de fleste. Jeg må med tristhed melde, at det også er tilfældet med denne bog. 'Metynomier' (s. 16 og s. 107), når det i resten af bogen korrekt står som 'metonymier', 'Arkilleshælen' (s. 30), (det hedder Achilles- eller Akilles-), 'fænomer' (s. 153) og 'fænomerne' (s. 75) eller 'defenwise' (s. 233) hører blot til de grovere fejl, som burde have skreget i øjnene på korrekturlæseren. Visse steder er det på hver side, der er en slåfejl, og det er synd og skam, for det går ud over bogens troværdighed og dermed dens ubetvivlelige værdi som et godt værktøj for alle fagfolk, der ønsker at blive bedre til at formidle deres fagområde.

Jette Odgaard Villemoes er stud. mag. i fransk og idéhistorie.